FILOZOFIA
Roč. 61, 2006, č. 2

PROBLÉM ONTOLOGICKÉHO STATUSU ĽUDSKÝCH EMBRYÍ

PETER VOLEK, Filozofická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku

VOLEK, P.: The Problem of the Ontological Status of Human Embryos
FILOZOFIA 61, 2006, No 2, p. 119

The article examines the issues concerning the differentiated opinions on protection of human embryos or on using them in research. It analyses the arguments used in laws and in debates about human embryo research. The author has validated the argumentations of Damschen and Schönecker, i.e. the arguments of numerical identity and potentiality, and that of cautiousness. The latter is expanded by the author's own arguments for the need to protect human embryos and zygotes.

Úvod. V tomto príspevku preskúmam problematiku ochrany alebo použitia ľudských embryí. Priblížim prehľad rozličných typov argumentov a ich uplatnenia v legislatíve európskych štátov. Preskúmam najmä argumentáciu Damschena a Schöneckera a doplním ju ešte o ďalšie premisy, čím zdôvodním potrebu ochrany ľudských embryí.

1. Bioetika a jej súvis s inými vedami. Pri zamýšľaní sa nad otázkou ľudských embryí, na ktorú dáva podnet rozvoj biotechnológií, sa rysujú dve možné odpovede: Ľudské embryá treba buď chrániť, alebo je prípustné ich použiť na ďalšie účely. Pri hľadaní odpovedí na tieto otázky treba si najprv uvedomiť, že tieto otázky aj ich odpovede sa kladú v rámci bioetiky, ktorá je svojou povahou interdisciplinárny vedný odbor. Bioetika sa uskutočňuje vo vzájomnom dialógu biológie, medicíny, filozofie, teológie, politológie, práva, kultúrnej antropológie, prípadne aj ďalších disciplín, ako sú psychológia a sociológia. Na druhej strane už názov bioetika dáva tušiť, že bioetika má niečo spoločné s etikou. Bioetiku možno chápať ako súčasť etiky aplikovanej na oblasť ľudského života a jeho problémov a hraničných situácií. Preto zdrojom jej normatívnych zásad sú etické normy odôvodnené v samotnej etike a na druhej strane k tomu priberá podnety zo spomenutých vedných odborov. Za hlavný zdroj a základ bioetiky možno považovať samotnú biológiu, najmä biológiu človeka. Keďže tá sa neustále rozvíja, aj bioetika musí neustále rozvíjať svoju reflexiu obohatením o najnovšie výskumy biológie. V súvislosti s ľudskými embryami biológia a jej poddisciplína, genetika, dávajú podklady o vzniku človeka, teda odpovedajú na otázku, ako vznikajú ľudské embryá. Medicína sa zaoberá liečením a v prípade ľudských embryí odpovedá na otázky: Na čo sa môžu použiť ľudské embryá? alebo Ako možno odstrániť genetické deviácie ľudských embryí? Teológia, najmä ako sa pestuje v kresťanských denomináciách, vychádza z biblického obrazu človeka, podľa ktorého je

človek stvorený na obraz Boží a je jedinečný. Pri ľudských embryách dáva odpoveď na otázku, kedy treba ľudské embryá chrániť, a kedy ich možno používať. Filozofia hľadá posledné rozumom zdôvodniteľné odpovede na otázky o človekovi, svete a Bohu a v súvislosti s problémom ľudských embryí sa pýta, prečo ich treba chrániť alebo používať. Politológia sa zaujíma o problémy usporiadania ľudskej spoločnosti a pýta sa, v koho záujme treba ľudské embryá chrániť alebo používať. Právo zas odpovedá na otázku, na základe akého práva možno ľudské embryá chrániť alebo používať. Kultúrna antropológia skúma správanie človeka v jednotlivých kultúrach v postoji k ľudským embryám alebo k človeku v prenatálnom štádiu vývoja.

2. Vznik ľudského embrya. O vzniku ľudských embryí prináša stále novšie poznatky biológia, presnejšie, jej súčasti genetika a embryológia človeka. Pojem ľudského embrya tu chápem v širšom zmysle, ktorý zahŕňa jednotlivé štádiá vývoja od vzniku zygoty až do vytvorenia plodu. V súčasnosti môžu ľudské embryá vzniknúť trojakým spôsobom: 1. in vivo – normálnym ľudským oplodnením pohlavným stykom alebo aj za pomoci technických prostriedkov v tele matky; 2. in vitro (IVF – in vitro fertilisation) – umelým oplodnením mimo tela matky; 3. klonovaním, ktoré sa delí na terapeutické a reprodukčné. Aj keď samotné klonovanie človeka je ešte len v štádiu pokusov, treba o ňom reálne uvažovať a pripraviť aj legálny rámec na jeho povolenie alebo zamietnutie. Tak napríklad v treťom článku prvej kapitoly *Charty základných práv občanov Európskej únie* sa zakazuje reprodukčné klonovanie človeka ([14], 397). Samotná filozofia používa na zdôvodnenie prípustnosti alebo zákazu používania ľudských embryí ako najčastejšie pojmy *ľudská dôstojnosť, človek, ľudské práva, osoba, species (druh), kontinuum, identita, potencialita.*

3. Argumenty a zákony súvisiace s postojom k ľudským embryám. Tak, ako názory na potrebu ochrany, resp. prípustnosti používania ľudských embryí nie sú jednotné, podobne sa to prejavuje aj v legislatíve štátov. Pri zdôvodňovaní jednotlivých typov zákonov ohľadom ochrany alebo prípustnosti používania ľudských embryí sa používajú určité typy argumentov. Na základe rozdelenia typov zákonov v Európe a vo svete ohľadom ľudských embryí, na základe ich charakteru a aj druhov argumentov pri nich použitých ([30]; [12], 21) a ďalších analýz možno postulovať všeobecné rozlíšenie druhov argumentov ohľadom hodnotenia ochrany alebo prípustnosti použitia ľudských embryí. Všeobecne možno rozlíšiť tri druhy právnych noriem ohľadom ľudských embryí: 1. liberálne, ktoré úplne dovoľujú výskum ľudských embryí (napr. Veľká Británia do 14 dní, Francúzsko, Kanada, Španielsko, Švédsko); 2. umiernené, ktoré dovoľujú výskum len na nadbytočných ľudských embryách z IVF, určených na reprodukciu (napr. Austrália, Dánsko, Nemecko, Španielsko, Fínsko, Švajčiarsko), alebo dovoľujú použitie ľudských embryí len na reprodukciu (napr. Rakúsko); 3. striktné, ktoré sú úplne proti používaniu ľudských embryí (Nórsko) aj proti IVF (napr. Írsko). Nadbytočné ľudské embryá pri IVF sa zmrazujú. Po rozmrazení po dlhšej dobe, aj po 12 rokoch, majú schopnosť znova pokračovať v normálnom živote, v čom sa podobajú rozličným nižším živočíšnym druhom, napr.

hmyzu, žabám, korytnačkám [1]. Liberálne a umiernené zákony a názory používajú najmä tieto argumenty: argumenty zváženia účelov a dobier (treba zvážiť účely a dobrá a podľa toho sa rozhodnúť pre ochranu alebo použitie ľudských embryí); hrozby zneužitia (ak sa niečo dovolí, hrozí, že to bude zneužité); prietrže hrádze (ak sa dnes niečo dovolí, zajtra sa nebude dať zabrániť dnes nežiaducim praktikám) – tieto posledné dva argumenty používajú najmä umiernené zákony a názory; zhluku buniek (ľudské embryo je iba zhlukom buniek); inštrumentality (ľudské embryá sú vhodný nástroj na výskum a liečbu); názoru, že osoba vzniká neskôr ako človek (pod vplyvom Locka), pričom za začiatok osoby určujú niektorí pociťovanie bolesti, iní rozvinutie mozgu, ďalší vedomie, iní schopnosť prežiť (ochranu treba poskytnúť len ľudskému plodu, ktorý je schopný prežiť mimo tela matky). Umiernené a úplne striktné zákony a názory používajú najmä argumenty ľudského života (ľudský život treba chrániť od počiatku); ľudskej dôstojnosti; preformizmu (podstata človeka je daná pri vzniku zygoty); teórie programu (ľudské bytie je dané vznikom zygoty kódovaním v ľudskom genóme); tutiorizmu (pri absencii úplnej istoty v morálnom konaní sa stavia za najvyššiu možnú istotu); argument genealógie (príbuznosti a solidarity jedincov jedného druhu); argumenty typu SKIP: species (druh), kontinuita, identita, potencialita; argumenty typu NIP: numerická identita, potencialita, niekedy aj v kombinácii s argumentmi o zvážení účelov a dobier. Tieto argumenty, ako aj legislatíva závisia od toho, ako sa chápu ľudské embryá čiže aký ontologický status im pripadá. V diskusiách sa väčšinou hovorí o morálnom statuse ľudských embryí, t. j. o otázke, akú morálnu ochranu si zasluhujú. Avšak ten závisí od ich ontologického statusu, teda od určenia, čím sú ľudské embryá. Podľa Beiera status ľudských embryí in vivo je rovnaký ako status ľudských embryí in vitro ([4], 341). Diskusia o ľudských embryách sa vedie aj v rozličných komisiách, napr. v USA bola pre odbornú diskusiu v roku 1993 zriadená americkým *Národným inšitútom pre zdravie* skupina HERP (Human Embryo Research Panel –Výbor pre výskum ľudských embryí), ktorá mala vypracovať podklady pre legislatívu.[1]

4. Vznik a vývoj ľudského embrya. Najväčší problém vzniká pri určení začiatku ľudského indivídua. Spojením spermie a vajíčka vzniká zygota. Opakované delenie zygoty sa nazýva blastogenéza a delením zygoty vzniknú blastoméry. Ich delenie sa nazýva brázdenie a útvar zo šestnástich blastomér sa nazýva morula. Do stavu 8-bunkovej zygoty sa môže z každej blastoméry vyvinúť jedinec, pravdepodobné je to však iba do stavu 4-bunkovej zygoty ([4], 338). Počas brázdenia sa morula presúva cez vajíčkovod k maternici, čo trvá asi 75 – 80 hodín. Približne na štvrtý deň po oplodnení prechádza morula do maternice, pričom keď má 32 blastomérov, jej vnútorné bunky sa sústredia na jeden pól, vnútri moruly sa vytvorí dutinka s tekutinou a vznikne blastocysta. Jej vonkajšiu stenu tvorí trofoblast, z ktorého sa neskôr vyvinie placenta, a vnútornú stenu tvorí embryoblast, z ktorého sa vyvíja embryo. Z embry-

[1] Členom HERP bol menovaný aj Ronald H. Green. Priebeh debát v HERP v diskusii s odbornou literatúrou opisuje v diele *Debata o výskume ľudských embryí* [12].

oblastu sa vyvinie hypoblast (vnútorná vrstva buniek) a epiblast (vonkajšia vrstva buniek); spolu vytvárajú zárodkový štít. K implantácii dochádza na 6. – 7. deň po oplodnení. V pätnástom dni vývoja sa začína na jednom konci zárodkového štítu vytvárať primitívny prúžok, základ budúceho nervového systému. Na šestnásty deň po vytvorení zygoty sa vytvoria tri vrstvy zárodkového štítu: embryonálna ektoderma, mezoderma a entoderma. V čase vývoja zárodkového štítu putujú do oblasti dutiny blastocysty bunky, ktoré sa zoradia do siete a vytvoria primárny mezenchým. V pôvodnej dutine blastocysty ohraničia menšiu dutinu, primitívny žĺtkový vak, z ktorého sa po 13. dni vyvinie definitívny žĺtkový vak. Vývoj žĺtkového vaku prebieha medzi 9. – 14. dňom vývoja ľudského embrya. Z trofoblastu sa vyvinie chorión a neskôr placenta ([36], 269 – 273; [16], 44 – 80). Problém vzniku ľudského indivídua sa týka jednovajíčkových dvojčiat,[2] u ktorých biológia nevie presne určiť časový začiatok každého z nich. Filozofia však vie presne určiť, že kontingentné indivíduum raz v presne určenom okamihu vzniklo a aj zanikne. Jednovajíčkové dvojčatá sa môžu vytvoriť v čase do vzniku primitívneho prúžku ([18], 52 – 55). Niekedy naopak môžu aj po určitom čase zasa splynúť. Jednovajíčkové dvojčatá vznikajú trojakým spôsobom ([16], 107 – 110): 1. delením buniek embryoblastu blastocysty, pričom trofoblast majú spoločný, z neho sa vyvinie spoločný chorión a placenta; 2. včasným oddelením blastomér v ranom štádiu brázdenia, keď sa pre každé dvojča vyvinie samostatná placenta; 3. rozdelením zárodkového štítu, pričom majú dvojčatá spoločnú placentu. Pri jednovajíčkových dvojčatách sú pri filozofickom vysvetlení ich vzniku možné tri riešenia: 1. Jednovajíčkové dvojčatá koexistujú v jednej bunke už od oplodnenia (takýto názor zastáva Schwarz [29], 76); 2. Dvojča sa oddelí od jednej bunky počas blastogenézy čiže vznikne nepohlavným delením bunky; 3. Dvojča vznikne partenogeneticky, ak sa blastocysta sama alebo skrze umelý podnet, ale bez spoluúčasti semena, rozdelí tak, že vznikne embryo, ktoré sa môže vyvíjať ďalej, až kým sa nevyvinú určité orgány človeka asi do 4. týždňa, avšak potom zanikne, lebo sa nevyvinie placenta ([36], 271). Filozoficky sa vznik ľudského jedinca dá interpretovať aj ako animácia biologického materiálu čiže ako oduševnenie ľudskou nesmrteľnou dušou. Tento názor zastávajú teológovia a mnohí kresťanskí filozofi, pričom sa delia na tri skupiny: 1. animácia od počatia (tento názor zastávajú napr. Styczeń, Szostek, Iglesias); 2. animácia pred implantáciou zygoty v maternici (tento názor zastáva napr. Ślipko); 3. animácia po implantácii (tento názor zastáva napr. Ford [11], 55 – 68; [33], 105 – 119). Samotná Katolícka cirkev sa k animácii nevyjadruje presne, to prenecháva názorom filozofov, ale učí, že od počatia treba chrániť vznikajúcu ľudskú bytosť, lebo pozbavenie života ľudského embrya od počatia hrozí skutočným zabitím človeka ([28], 430. pozn. 19). Štefan Vendel sa pritom pýta: Ak sa

[2] Keďže pred vznikom primitívneho prúžku je možnosť vzniku jednovajíčkových dvojčiat, trojčiat či viacpočetných indivíduí, v nasledujúcich úvahách budem pri hovorení o jednovajíčkových dvojčatách, zohľadňovať všetky tieto možnosti. V nemčine sa to dá obísť použitím výrazu „Mehrlinge“, ktorý je výrazom pre všetky tieto možnosti, ako to robia aj Damschen so Schöneckerom ([7], 243 – 244).

zárodok v ranom štádiu delí, delí sa pritom aj jeho duša? Ak tam duša ešte nebola, ako môže ísť o ľudského jedinca? ([35], 38, pozn. 3) Odpoveď na túto otázku podávajú prvé dve možnosti spomenuté pri vysvetľovaní vzniku jednovajíčkových dvojčiat. Ak sa pripustí, že dušu stvorí Boh pri vzniku ľudského indivídua, tak táto duša sa nemôže deliť, nemá túto schopnosť, ale Boh môže stvoriť aj ďalšiu dušu, a to buď pri vzniku zygoty, alebo pri oddelení ďalšieho jedinca. Prípadne to možno v spojení s teóriou animácie interpretovať aj tak, že pri vzniku dvojčiat skôr vyvíjaný jedinec zanikne a namiesto neho vzniknú dvaja jedinci. Pri tvorbe dvojčiat treba rozlišovať medzi možnou a skutočnou tvorbou dvojčiat ([7], 244). Podrobne to vysvetlím neskôr.

5. Línie embryonálnych kmeňových buniek. V roku 1998 výskumný tím vedený Jamesom Thomsonom na Univerzite vo Wisconsine v USA oznámil schopnosť produkovať línie embryonálnych kmeňových buniek. Boli vytvorené z hmoty ľudských embryí (z IVF alebo umelo vytvorené len na pokusy) v štádiu blastocysty a sú pluripotentné, teda schopné vyvíjať sa na mnohé ľudské tkanivá, a nahrádzať tak poškodené bunky v ľudských orgánoch, ale samy nie sú už schopné vyvinúť sa v ľudského jedinca ([34]; [20], 68 – 71). Cena za takýto možný úspech je však ničenie ľudských embryí. Každá línia embryonálnych kmeňových buniek sa totiž vytvára zničením jedného ľudského embrya. Prípustnosť alebo zákaz takýchto postupov môže preukázať iba precízna filozofická argumentácia. V nej sa v súčasnosti používajú viaceré argumenty. V nasledujúcom preskúmam podrobnejšie viacero argumentov používaných v diskusii o ľudských embryách.

6. Aktívna a pasívna potencialita. Argument potenciality hovorí o potencialite ľudského embrya stať sa dospelým človekom, príp. v iných verziách hovorí o potencialite stať sa človekom či osobou. Green aj Peters kritizujú argument potenciality, lebo podľa nich potencialitu vzniku človeka majú nielen zygota, ale aj ľudská spermia a vajíčko ([12], xiii,), ba podľa Petersa aj každá somatická bunka po reprogramovaní genetického kódu [24], 67). Lenže túto potencialitu zygoty spresňujú Bodden-Heidrich a kol.: Ide o aktívnu potencialitu, ktorá má princíp vývoja v sebe, ktorá však na svoje uskutočnenie potrebuje aj vhodné podmienky okolia, aby sa zygota vyvinula na dospelého človeka – na rozdiel od pasívnej potenciality spermie a vajíčka či somatickej bunky ([5], 103).

7. Internalizmus. Christian Lumer podrobne skúma viacero druhov argumentov pri hodnotení morálneho statusu ľudských embryí a nakoniec vytvára vlastný typ argumentu na jeho hodnotenie – internalizmus, ktorý je určitou variantou utilitarizmu [22]. Ten vychádza z internalistického chápania etiky, podľa ktorého zdôvodnenie etiky spočíva v udaní motivujúcich dôvodov na jej presadenie ([22], 232). Motívy zdôvodňujúce etiku majú byť subjektovo univerzálne, čo znamená, že predstavujú subjektovo univerzálne komponenty individuálnych prudenciálnych funkcií užitočnosti. Medzi takéto motívy zaraďuje racionálnu kooperáciu, empatiu, úctu a empa-

tickú solidaritu. Preferenčný utilitarizmus P. Singera ich spája do jedného úžitku vlastných záujmov a neudáva dôvody na ich univerzalitu ([32], 94 – 96, 145 – 169), ale Lumer ich odlišuje ([22], 236 – 240). Na ich základe určitý morálny status pripisuje Lumer ľudským embryám iba na základe úcty, aj to pomerne slabý. Z toho mu vyplýva, že ak sú silnejšie motívy, tak majú prednosť. Preto sú podľa neho prípustné pokusy na ľudských embryách aj umelý potrat do 18. týždňa vývoja plodu, do vytvorenia schopnosti pociťovať bolesť, lebo iné motívy sú dovtedy silnejšie ([22], 244 – 247). Lumer vychádza iba z morálneho statusu embrya, ako mu ho pripisujú iní podľa svojich motívov konania. Nevychádza z ontologického statusu, ktorý pripadá embryu nezávisle od motívov ľudí, ktorí prichádzajú s ním do styku. Preto je Lumerov morálny status embrya veľmi subjektívny a relatívny. Embryo sa stáva niekedy iba nástrojom v rukách iných. Tým sa dostáva na úroveň veci, artefaktu, ako každý iný ľudský výrobok. Tento názor podporuje zrejme aj príprava ľudských embryí pri IVF, čo predstavuje biotechnológiu ovplyvnenú ľuďmi.

8. Organizmická teória. Vlastné určenie ontologického statusu ľudského embrya prináša Knoepffler, ktorý ako jeden z mála autorov zdôvodňuje potrebu určenia najprv ontologického statusu ľudského embrya, aby sa mohol určiť jeho morálny status. Knoepffler potom, čo preskúmal viacero názorov zdôvodňujúcich určitý druh ontologického statusu ľudského embrya (ich autori pritom výslovne nehovoria o ontologickom statuse), vyvinul vlastnú teóriu určenia ontologického statusu ľudského embrya, ktorú nazval organizmickou teóriou. Podľa Knoepfflera prírodné vedy opisujú ľudí ako otvorené biologické systémy. Ontologicky majú ľudia ako indivíduá začiatok a koniec biologického života, ktorý možno interpretovať ako odohrávajúce sa dejiny indivídua. Chce sa pritom zaobísť bez substančného vysvetlenia človeka a vysvetľuje ho ako kontinuum bez kontinuanta, pričom celok je viac ako jeho časti. Ľudské indivíduum sa odohráva v dejinách a skrze dejiny. Keďže začiatok indivídua sa nedá presnejšie určiť a ešte pred vznikom primitívneho prúžku je možný vznik dvojčiat, vysvetľuje embryo ako potenciálne indivíduum, ktoré sa môže stať osobou ([18], 109 – 112). Za osobu určuje embryo až po 15 dňoch od vzniku zygoty, keď je už vylúčená možnosť vzniku jednovajíčkových dvojčiat (okrem siamských dvojčiat). Na základe toho Knoepffler určuje aj morálny status embrya: je ho nutné chrániť až odvtedy, odkedy je osobou, dovtedy je len hodné ochrany. Sám Knoepffler sa priznáva, že ani tento názor nie je všeobecne akceptovateľný ([18], 116 – 135). Taký nebude zrejme žiaden argument v otázke ontologického statusu embryí, ale to neznamená, že sa treba v tejto problematike zriecť nároku na racionálne zdôvodnenie. Knoepffler za základ rozdelenia argumentácií vo vzťahu k ontologickému statusu ľudských embryí považuje postoj ich autorov: ľudské embryo uznávajú za osobu vždy, či iba niekedy, alebo sú vždy proti tomu, aby sa chápalo ako osoba. Tak rozlišuje personalistické, antipersonalistické a umiernené názory, z ktorých posledné priznávajú ľudským embryám morálnu hodnotu osoby od určitého okamihu ([18], 3. a 4. kapitola).

9. Etické hodnotenie empirických údajov. Podľa jednej z častých námietok, ktorá sa snaží ospravedlniť používanie ľudských embryí, aj sama príroda ničí veľké percento embryí. Podľa výskumov viac ako 50% ľudských embryí zaniká. Proti tomu používa iný typ argumentácie Kevin FitzGerald, keď spomína možnosť, že za zaniknutými embryami treba smútiť a medicína sa má pokúšať zachrániť ich. Pri hodnotení spomenutých čísel FitzGerald upozorňuje na to, že nevieme presne, či za všetkými zánikmi boli skutočné embryá, alebo len placenta, čiže spomínané čísla nie sú presné, sú skôr nižšie a treba ich pri etickom hodnotení statusu ľudských embryí brať s rezervou ([10], 135). Keďže vo vedeckej debate je ťažko určiť začiatok ľudského života, ešte ťažšie je určiť definíciu ľudskej prirodzenosti ([10], 135 – 136). FitzGerald kritizuje argumenty *potreby* pokusov na ľudských embryách a *počtu* ľudí, ktorým sa môže pomôcť výskumom na ľudských embryách. Podľa neho potrebu pokusov na ľudských embryách možno naplniť aj pokusmi na zvieracích vzorkách alebo na neembryových kmeňových ľudských bunkách. Argument počtu ľudí, ktorým by sa mohlo pomôcť pokusmi na ľudských embryách, podľa FitzGeralda neobstojí, lebo omnoho väčšiemu počtu ľudí by sa mohlo pomôcť, keby mali prístup k zdravej výžive a zdravej vode ([10], 137 – 139).

10. Analýza pojmov. Vývoj ľudského embrya interpretuje Bormann tak, že podľa neho sa embryo nevyvíja smerom k človeku, ale ako človek ([6], 225). Pojem „človek" patrí k sortálnym pojmom, ktoré označujú prirodzené druhy, majú stálu referenciu ([19], 134 – 155), t. j. referujú na kontinuanty, a majú skrytú indexikalitu. Skrytá indexikalita znamená, že referencia na prirodzené druhy je závislá od exemplárov ako normálnych prípadov výskytu jedinca určitého prirodzeného druhu. Tým je referencia závislá od prírodného prostredia, ktoré dokážeme jazykovo uchopiť cez indexikálne výrazy, ako „tu" a „teraz" ([26], 279 – 286). Čo patrí k týmto prirodzeným druhom, to určujú empirické prírodné zákony ([6], 221 –222). Keď došlo napríklad spojením spermie a vajíčka k vzniku vývojaschopnej zygoty s ľudským genómom, je to entita, ktorú možno určiť ako ľudské embryo ([6], 224). Vývojaschopnosť ľudských embryí je iná ako vývojaschopnosť ľudských gamét ([6], 226). Zásada neškodiť ľudským embryám sa podľa Bormanna odvoláva na prednosť princípu „vyhýbania sa škode" (nil nocere, principle of nonmaleficence) pred princípom „konať dobro" (principle of beneficence, [6], 229 – 230; [2], kap. 4 – 5).

11. Argumentácia Damschena a Schöneckera. Iný prístup ukazujú vo svojej argumentácii Damschen a Schönecker, ktorí vychádzajú ako zo základu z pojmu ľudskej dôstojnosti, prisudzovanej dospelým, normálne vyvinutým ľuďom, čo je všeobecne akceptovaný názor. Georg Damschen a Dieter Schönecker najprv podrobne skúmajú argumenty druhu (species – S), kontinua (K) a identity (I) a kritizujú ich nedostatočnosť. Argument potenciality (P) platí podľa nich len s časťami K, I, čo tvorí základ argumentu numerickej identity (NI), a sami navrhujú argument numerickej identity a potenciality (NIP) a argument opatrnosti (O). Argument numerickej identity a potenciality má podľa nich toto znenie ([7], 228; [8], 47):

(1) Každé ľudské telo, ktoré je nositeľom potenciálnych vlastností φ[3] (alebo ich má), má dôstojnosť$_L$.[4]

(2) Každé vývojaschopné ľudské embryo je živým ľudským telom, ktoré je nositeľom potenciálnych vlastností φ (alebo ich má). /∴ (symbol pre nasledujúci záver)

(3) Každé vývojaschopné ľudské embryo má dôstojnosť$_L$.

Prvá premisa je zdôvodnená cez argument P[5], pričom autori vychádzajú zo všeobecne prijímaného názoru, že ľuďom prináleží dôstojnosť na základe aktuálne vlastnených vlastností φ. Druhá premisa je zdôvodnená cez argument NI[6]. Vývojaschopné ľudské embryo je živé ľudské telo čiže ľudský materiálny substrát zo seba samého, organizujúca a replikujúca sa jednotka žijúca podľa vlastného ľudského genómu. Táto jednotka je nositeľom aktuálnych alebo potenciálnych vlastností φ, na základe ktorých je človek chránený proti zabíjaniu. Numerická identita znamená, že od vzniku až po zánik je to stále to isté ľudské indivíduum čiže kontinuum. Samotný pojem numerickej identity poznal a používal už Tomáš Akvinský pri dokazovaní identity človeka, ktorý vstal z mŕtvych, a človeka žijúceho tu na zemi a ukazuje sa dôležitý aj teraz ([38], 336 – 348). Samotný pojem ľudskej dôstojnosti chápu Damschen so Schöneckerom ako extenzionálne totožný so zákazom zabitia za normálnych okolností ([7], 191 – 192). Túto extenzionálnu totožnosť pojmu dôstojnosti$_L$ a zákazu zabitia kritizuje Lenzen, lebo podľa neho je to umelý pojem a nie všetci, ktorí pripúšťajú dôstojnosť človeka, súhlasia aj so zákazom zabíjania za normálnych podmienok. Podľa Lenzena sú rovnako potencionálnymi osobami ako embryo, tak aj vajíčko a spermia ([21], 300 – 302). Lenzen pri svojej kritike zrejme nečítal podrobne celý článok Damschena so Schöneckerom, lebo oni kritizujú práve nedostatočnosť samotných argumentov S, K, I, P (pričom práve P spomína Lenzen) a navrhujú nové argumenty NIP a argument opatrnosti, čo si Lenzen už vôbec nevšíma. Avšak jednu kritickú poznámku Lenzena beriem ako oprávnenú, a to extenzívne rovnaké chápanie dôstojnosti človeka a zákazu zabitia za normálnych okolností. To ja práve nerobím, a preto sa snažím argument NIP a argument opatrnosti Damschena a Schöneckera doplniť o etické hodnotenie ontologického statusu ľudských embryí, ako to urobím neskôr.

Argument opatrnosti (O) má podľa Damschena a Schöneckera toto znenie: „V situáciách, v ktorých jestvuje veľká pochybnosť o tom, či jedna ľudská bytosť spadá do oblasti aplikácie morálneho príkazu, musí sa vychádzať z toho, že je to tak, ak protikladný predpoklad a s ním snáď spojené pozitívne účinky nie sú v prijateľ-

---

[3] Symbol φ označuje vlastnosti alebo schopnosti, ktoré prijímame ako zdôvodňujúce dôstojnosť človeka (dôstojnosť$_L$), napr. autonómia (určovanie cieľov), morálna autonómia, kognitívne schopnosti (napr. abstrakcie), vedomie seba samého, preferencie, priania, záujmy, obraz Boha, posvätnosť života ([7], 191, pozn. 6).

[4] Damschen a Schönecker odlišujú dôstojnosť od ľudskej dôstojnosti (dôstojnosť$_L$). Dôstojnosť by mohli mať aj iné tvory, ale ľudská dôstojnosť prináleží iba človeku ([7], 191, pozn. 4).

[5] K jeho zdôvodneniu pozri ([7], 229 – 235; [8], 50 – 56).

[6] K jeho zdôvodneniu pozri ([7], 235 – 238; [8], 56 – 59); k vyvráteniu mnohých námietok pozri ([7], 238 – 250; [8], 59 – 68).

nom vzťahu k morálnym škodám, ktoré by vznikli, ak by sme tento predpoklad neprijali." ([7], 253) V ňom sa teda zvažujú účely a dobrá. Tento argument používa aj pápež Ján Pavol II. v encyklike *Evangelium vitae* č. 60, ako to výslovne uvádzajú Damschen a Schönecker ([7], 253; [15], § 60, 109), a používa ho aj deklarácia Kongregácie pre náuku viery *O vykonanom potrate* z roku 1974 ([28], 430, pozn. 19). Dá sa priblížiť aj známym príkladom: Ak si poľovník za normálnych okolností nie je istý, či objekt, na ktorý chce strieľať, nie je človek, nemá morálne dovolené vystreliť ([7], 251). Iné by bolo, ak by si iba streľbou mohol zachrániť život – či už tým, že by mal stravu, ktorú by si nemohol ináč zaobstarať, alebo by sa zbavil niečoho, čo mu bezprostredne ohrozuje život. Je však zrejmé, že pri úvahách o použití ľudských embryí nemôžu nastať situácie, že iba ich zničením by sa ľudský život zachránil. Veď podobné terapeutické účinky majú aj kmeňové bunky získané z dospelých ľudí, ba dokonca bez niektorých nežiaducich účinkov. Kmeňové bunky z dospelých ľudí dokážu obnoviť krvné bunky, nervové bunky, svaly a tkanivá pečene. Hoci embryonálne kmeňové bunky majú schopnosť rozličnej diferenciácie pre približne 250 rozličných typov buniek ľudského tela, ich použitie prináša aj určité riziká. Medzi ne patrí možnosť ich odmietnutia organizmom, veľká finančná náročnosť, väčšie riziko tvorby teratómov, menšia kontrola rozmnožovania [9]. Teratómy sú výsledkom vývoja embrya, pri ktorom sa v jednom z plodov zachová časť orgánu iného plodu a ten je derivátom všetkých troch zárodkových listov. Časom sa zmení na nádor, často aj zhubný ([16], 110 – 111). Medzi ďalšie riziká z používania embyronálnych kmeňových buniek patrí riziko nebezpečenstva infekcie či psychické sklamania pri neúspechu ([37], 96). U kmeňových buniek získaných z dospelých ľudí nehrozí ich odmietnutie organizmom a na rozdiel od embryonálnych kmeňových buniek nezaniká ich sebareplikačná schopnosť ([23], 10 – 11; [25]). Ba dokonca obmedzená schopnosť diferenciácie kmeňových buniek z dospelých ľudí sa nedávno preukázala na skúmaní kmeňových buniek z kostnej drene ako prekonaná [23]. Obmedzená schopnosť kontroly diferenciácie embryonálnych kmeňových buniek na rozdiel od dospelých kmeňových buniek je zrejme zapríčinená neschopnosťou embryonálnych kmeňových buniek dať sa pohlcovať T lymfocitmi (čo zabezpečuje kontrolu rozmnožovania a diferenciácie dospelých kmeňových buniek). Veľmi nádejné sa ukazujú dospelé kmeňové bunky získané z pupočníkovej krvi [20].

12. Argument tutiorizmu. Tutiorismus v argumentácii encykliky Jána Pavla II. *Evangelium vitae*[7] uvádza Knoepffler v podobe nasledovného argumentu ([18], 119 – 120):

(1) Osoby sa na základe ich osobnej hodnoty nesmú ničiť.

---

[7] „Z morálneho hľadiska tu ide napokon o takú veľkú vec, že už samotná pravdepodobnosť jestvovania osoby by stačila na ospravedlnenie najkategorickejšieho zákazu akýchkoľvek zásahov smerujúcich k zabitiu ľudského embrya." ([15], č. 60, 109 – 110) Prikázanosť tutiorizmu Knoepffler odhaľuje ako zamlčanú premisu, naznačenú v zdôraznení zákazu používania ľudských embryí na základe pravdepodobnosti.

(2) Ľudskému embryu tutioristicky treba prisúdiť osobnú hodnotu.

(3) Tutiorizmus je prikázaný. /∴

(4) Ničiaci alebo viac ako v zmysle osobnej dôstojnosti riziku vystavujúci výskum na ľudských embryách je zakázaný, lebo embryá usmrcuje alebo ich vystavuje neprijateľnému riziku poškodenia, a tým porušuje ich tutioristicky zdôvodnenú osobnú hodnotu.

Knoepffler potom predstavuje viacero námietok proti tutiorizmu. Najprv hovorí, že v ontológii nemožno nejakú pozíciu zastávať s absolútnou istotou. V ďalšom vážnom argumente proti tutiorizmu Knoepffler spomína, že istejšia cesta nemusí byť aj bezpečnejšia. Cena za ochranu ľudských embryí, aj keď nie je isté, že sú osobami, je zaplatená príliš vysokou cenou, a to obmedzením slobody výskumu a možnosťou získať dôležité, až ľudský život zachraňujúce poznatky. Tutiorista by mohol na to podľa Knoepfflera odpovedať, že v takých dôležitých otázkach, ako sú život a smrť, nemôžu byť výnimky. Na to Knoepffler odpovedá protinámietkou, že zrieknutie sa výskumu na ľudských embryách, ktorý ich ničí, vedie k tomu, že by sa s veľkou pravdepodobnosťou mohol zachrániť život mnohých ľudí vydaných smrti alebo ťažkým chorobám. Tutiorista by mohol podľa Knoepfflera spochybňovať veľkú pravdepodobnosť a znižovať ju. Mohol by svoju stratégiu rozšíriť rozlišovaním priameho a nepriameho usmrcovania. Ničiaci výskum na ľudských embryách priamo usmrcuje ľudské embryá, ktoré sú možno osobami, zatiaľ čo zrieknutie sa tohto výskumu usmrtí osoby snáď nepriamo. Podľa Knoepfflera treba zvážiť, nakoľko je isté, že ľudské embryá sú osobami ([18], 120 – 122). Treba si všimnúť, že samotný Knoepffler nenašiel dostatok silných argumentov na vyvrátenie tutiorizmu pápeža Jána Pavla II. z encykliky *Evangeliu vitae*. Peters pritom úplne prehliada tutiorizmus v argumetnácii pápeža Jána Pavla II. v encyklike *Evangelium vitae*, keď v nej nachádza iba argument jedného dedičného kódu ([24], 62 – 63, 73). Okrem toho Damschen so Schöneckerom formulujú svoj argument opatrnosti tak, že sa v ňom nespomína osoba, iba človek, čo znázorňujú aj na známom príklade s poľovníkom. Ich formulácia umožňuje vyhnúť sa problémom s rozdielnym chápaním pojmu osoba vo filozofii.

13. Problém partogenézy a dvojčiat. Argument NIP a argument opatrnosti však zdôvodňujú iba dôstojnosť vývojaschopných ľudských embryí, a to preto, lebo napríklad embryo vzniknuté partogenézou nie je vývojaschopné – podobne ako zygoty, ktoré sa nevyvinú na trofoblast a embryoblast, ale iba na placentu (*hydatidiform mole*). Nebude z nich teda nikdy človek. Preto len čo embryo stratí schopnosť vývoja na bytosť s φ vlastnosťami a stane sa placentou, už nejestvuje ako vývojaschopné embryo ([7], 246). Problém tvorby jednovajíčkových dvojčiat riešia Damschen a Schönecker rozlišovaním možného a skutočného výskytu jednovajíčkových dvojčiat. Možný výskyt, ktorý sa fakticky neudial, nič nemení na princípe, že dospelý človek sa vyvinul zo zygoty, a je teda zachovaný princíp numerickej identity a potenciality, a tým aj platnosť argumentu NIP. Pri vzniku jednovajíčkových dvojčiat to Damschen so Schöneckerom interpretujú tak, že dospelý človek nie je identický so zygotou pred vznikom dvojčaťa, ale aj ju treba chrániť, lebo práve z nej sa

vyvinú neskoršie dvojčatá ([7], 244). Tu by už neplatil argument NIP, lebo by nešlo o numericky identického jedinca. Avšak ten istý pochod sa dá vysvetliť aj pomocou prvých dvoch mnou spomínaných možností vysvetlenia animácie pri vzniku dvojčiat, u ktorých by sa zachovala numerická identita, a teda aj platnosť argumentu NIP v spojení s argumentom opatrnosti. Ba dokonca na vysvetlenie potreby ochrany ľudských embryí by stačil aj samotný argument vychádzajúci z opatrnosti. Problém možných a skutočných fúzií, teda spojenia viacpočetných ľudských embryí do jedného, sa dá vysvetliť tým istým spôsobom ako problém vzniku dvojčiat. Aj pri fúzii buď pôvodné ľudské embryá zaniknú a vznikne nové, alebo sa jedno či viac ľudských embryí spojí s prvým a zanikne len to, čo sa pripojí. Problém siamských dvojčiat sa dá vysvetliť rovnako. Či už sa ich telo chápe ako jedno, alebo ako dve, vzniklo alebo vznikli z vývojaschopného ľudského embrya, ktoré je nositeľom potenciálnych vlastností dvoch osôb. Problém vývoja ľudského embrya na placentu vysvetľujú autori spomenutím dvoch možností. Buď to bolo zapríčinené vonkajšími okolnosťami, alebo samotným ľudským embryom. V prvom prípade bolo ľudské embryo vývojaschopné, a teda spadá do definície argumentu NIP. Len čo sa z neho vyvíja iba placenta, prestáva byť vývojaschopným, a tým nespadá pod definíciu argumentu NIP – podobne ako v druhom prípade, keď principiálne ľudské embryo už nie je vývojaschopné. Problém trofoblastu popiera, že ľudské embryo v ranom štádiu vývoja je ľudským telom, a tým popiera jednu premisu NIP argumentu. Z problému trofoblastu vyplýva, že iba z jednej časti ľudského embrya sa vyvinie embryoblast, z ďalšej časti trofoblast, a teda placenta, ktorá nie je súčasťou ľudského embrya, aj keď je nevyhnutná na jeho výživu. Z problému trofoblastu vyplýva, že človek nemôže byť identický s ľudským embryom v štádiu blastocysty, lebo len časť blastocysty sa neskôr vyvinie na človeka. Takisto embryoblast nemôže byť identický so zygotou. Najdôležitejší z hľadiska tohto problému je prechod od moruly k blastocyste. Na túto otázku sú podľa Damschena so Schöneckerom dve možné odpovede. Podľa prvej možnosti sa iba časť ľudského embrya vyvinie na embryoblast. Vtedy sa nedá udržať argument o numerickej identite ľudského embrya a blastocysty. Podľa druhej možnej odpovede sa za vlastné ľudské embryo nepovažuje iba embryoblast, ale celá blastocysta. Trofoblast a žĺtkový vak, ktorý sa neskôr z neho vyvinie, a neskôr placenta sa chápu ako zásobovací a vyživovací orgán embrya. Spolu tvoria fyzikálno-telesnú a funkčnú jednotu, prechod medzi interným a externým je tu plynulý. Až pretrhnutím pupočnej šnúry sa od seba oddelia ([7], 244 – 250). Ba dokonca podľa Zankla aj veľká časť žĺtkového vaku sa vtiahne na konci prvého mesiaca do embryonálneho tela a neskôr sa z neho vytvorí žalúdkovo-črevný kanál ([39], 67).

Argumentácia Damschena a Schöneckera je presvedčivá. Argument vychádzajúci z opatrnosti je poistkou, ktorá sa dá použiť aj pri rozličných teóriách animácie. Nepoužíva sa v nej pojem osoby, ktorý je filozoficky sporný a nie je jednoznačne interpretovaný. Niektorí filozofi totiž v nadväznosti na Locka chápu osobu ako bytosť vedomú si seba samej. V pozadí tohto chápania sa predpokladá nesubstančná ontológia, ontológia udalostí. Osoba sa tak chápe ako zhluk časopriestorových fáz vedomia seba samého ([18], 99 – 108). Iní zasa predpokladajú substančnú ontológiu a osobu

chápu ako kontinuanta, ktorý zabezpečuje diachrónnu identitu osoby, teda pretrvávanie osoby v čase ([27], 192 – 196). V dôsledku nesubstančnej ontológie by jedna fáza vývinu osoby nemohla používať svoj titul, lebo by nedokázala vysvetliť, že ten diplom, ktorý získala iná fáza osoby, je jej. Simons jasne vysvetľuje, že ontológia udalostí, ktorú niektorí interpretujú ako zhodu so špeciálnou teóriou relativity, prehliada fakt, že Minkowského znázornenie času ako štvrtého rozmeru je iba modelom a samotná špeciálna teória relativity predpokladá ontológiu substancií, lebo iba kontinuanty môžu mať hmotu ([31], 126 – 127).

14. Vznik jedinca. Spojením NIP argumentu a argumentu vyplývajúceho z opatrnosti sa Damschen a Schönecker vyhýbajú aj otázke, odkedy je ľudské embryo jedincom. V tom sa nezhodujú ani filozofi s bioetikmi. Napríklad Norman N. Ford interpretuje biologický vývoj ľudského embrya tak, že za ľudské indivíduum ho možno považovať až vtedy, keď sa vytvorí živé ľudské telo okolo zárodkového štítu, ktorý vzniká do konca 2. týždňa vývoja. V období predtým navrhuje Ford nazývať embryo ako proembryo alebo preembryo. Samotná zygota a aj blastoméry sú schopné vytvoriť jedno alebo viac indivíduí a ich bunky sú ešte totipotentné. Ford sa však vyslovuje za absolútnu ochranu každého ľudského embrya aj zygoty, lebo ako potenciálna osoba vlastní aktuálnu a blízku potencialitu vyvinúť sa na ľudské indivíduum, ktorú spermia a vajíčko pred spojením v zygote nemajú. Za začiatok zygoty považuje Ford dokončenie oplodnenia, čiže keď sa spoja chromozómy a ich jadrá ([11], 55 – 68).

15. Kiššove argumenty. Za používanie ľudských embryí na pokusy sa naopak vyslovuje Igor Kišš, luteránsky teológ [17]. Svoje tvrdenie sa snaží podporiť troma argumentmi: 1. Zo strany prírodných vied je tvrdenie, že ľudský život sa začína v momente počatia, kontroverzné ([17], 40). Proti tomuto tvrdeniu hovorí štandardná učebnica embryológie: „Zygota je prvé a najjednoduchšie vývojové štádium všetkých mnohobunkových organizmov vrátane človeka." ([16], 48) 2. Pri rozvíjaní tohto tvrdenia Kišš spresňuje, že ľudské embryo nie je plným ľudským bytím, pričom sa odvoláva aj na Tomáša Akvinského a na jeho teóriu postupnej animácie. Lenže čo znamená plné ľudské bytie? Sám Kišš spomína názory, že niektorí vedci ho spájajú so začatím činnosti srdca, iní so začatím činnosti mozgu. Keďže Kišš nespresňuje pojem plné ľudské bytie, nie je isté, či ho majú aj postihnutí alebo novorodenci a či nemožno aj ich obetovať vyšším záujmom. V závere tohto argumentu ešte spomína, že aj vo vojne dospelí boli obetovaní vyšším záujmom, obrane vlasti, a museli poslúchať bez toho, že by sa ich niekto pýtal. Pochybujem o tom, že sme teraz vo vojne, takže toto prirovnanie nie je adekvátne. Ďalej, nie je celkom jasné, či jestvuje spravodlivá vojna, v ktorej by všetci museli poslúchať bez slova. Veď aj u nás sa začína budovať profesionálna armáda, narukovali poslední branci. Do profesionálnej armády sa vojaci hlásia dobrovoľne. Tým toto prirovnanie stráca pôdu pod nohami. 3. Pri konflikte povinností má prednosť láska k blížnemu. Vo vysvetľovaní tohto argumentu Kišš najprv spomína, že niekedy musíme voliť menšie zlo. Ako príklad spomína

luteránskeho pastora Kunu, ktorý zachránil 50 detí pred gestapom tým, že im vystavil iné dokumenty. Tu išlo skutočne o záchranu života. Ale kvôli tomu neobetoval život iných. Ba dokonca aj lekárske výskumy ukazujú, že používanie dospelých kmeňových buniek prináša menej medicínskych problémov ako používanie embryonálnych kmeňových buniek. 4. Cirkev striktným dodržiavaním prikázaní môže uškodiť hlásaniu evanjelia. Tu na podporu svojho tvrdenia spomína, že Európsky parlament zvažuje podporu výskum kmeňových buniek. Preto nemôžme ísť podľa Kišša proti cíteniu väčšiny. Veď by to bolo podľa neho proti prirodzenému zákonu. V týchto Kiššových tvrdeniach je skrytých veľa problematických predpokladov, napríklad samotné odvolávanie sa na cítenie. Človeka majú usmerňovať v konaní racionálne zdôvodnené tvrdenia a argumenty, a nie cítenia. City sa dajú zmanipulovať. Odkiaľ vie Kišš o nejakej väčšine? Čo chápe pod prirodzeným zákonom? O tom nepíše takmer nič. Ak sa už odvoláva na Tomáša Akvinského, mal by podložiť svoje tvrdenia dobre sformulovanou teóriou prirodzeného zákona, ako to urobil Tomáš Akvinský v *Teologickej sume* I – II, otázky 90 – 97. Ináč sa do nich zmestí všetko možné. Samotná Kiššova argumentácia teda nie je dostatočne zdôvodnená, takže nie sú zdôvodnené ani jej výsledky.

16. Doplnenie argumentov Damschen a Schöneckera mojimi vlastnými argumentmi. Argumentáciu Damschena a Schöneckera možno ešte doplniť ďalšou argumentáciou o potrebe ochrany ľudských embryí, aby sa zdôvodnila potreba ochrana všetkých vývojaschopných ľudských embryí. Argument potreby ochrany ľudských embryí (POLE) má túto podobu:

(1) Každé vývojaschopné ľudské embryo má dôstojnosť$_L$.

(2) Život každej ľudskej bytosti s dôstojnosťou$_L$ treba bezpodmienečne chrániť. /∴

(3) Život každého vývojaschopného ľudského embrya treba bezpodmienečne chrániť.

Platnosť prvej premisy je zdôvodnená v argumente NIP. Platnosť druhej premisy je zrejmá z bežnej každodennej skúsenosti. Keďže pri vzniku zygoty ešte nevieme, či sa z nej vyvinie vývojaschopné embryo, potrebu ochrany všetkých ľudských embryí môže zaručiť ešte tento argument potreby ochrany ľudskej zygoty (POLZ):

(1) Každá ľudská zygota sa môže vyvíjať ako vývojaschopné embryo.

(2) Život každého vývojaschopného ľudského embrya treba bezpodmienečne chrániť. /∴

(3) Život každej ľudskej zygoty treba bezpodmienečne chrániť.

Platnosť prvej premisy je zrejmá z embryológie človeka. Druhá premisa bola dokázaná v argumente potreby ochrany ľudských embryí (POLE). Nie každá zygota sa vyvinie na človeka. Niektoré sa môžu vyvinúť na hydatidiform mole (placentu), na biologickú entitu, ktorá nie je osobou. Zygota nemá v sebe nevyhnutné a postačujúce informácie, aby sa vyvinula na človeka. Na to je potrená aj interakcia s molekulami matky. Vývoj zygoty teda závisí od mnohých faktorov, aj od mimogénových informácií. Má teda informačnú schopnosť spolu s informačnou kapacitou

obsiahnutou v DNA. Z toho vyvodzuje Bedate a Cefalo, že status zygoty nie je taký istý ako status osoby [3]. Argumenty NIP, opatrnosti, POLE a POLZ však zdôvodňujú potrebu ochrany ľudského embrya bez toho, žeby určovali, či už je osobou, alebo nie, ale práve pre jeho aktívnu potencialitu v interakcii s okolím vyvinúť sa na človeka, ktorý aktuálne vlastní známky ľudskej dôstojnosti.

17. Ľudská dôstojnosť. Samotnú analýzu pojmu ľudskej dôstojnosti predstavuje vo svojej štúdii Gloria Zúñigová [40]. Podľa nej možno dôstojnosť definovať troma spôsobmi: 1. ostenzívnou definíciou, teda poukázaním na niečo, čo má dôstojnosť; 2. racionálnou definíciou, ktorej príkladom použitia je Kant; 3. sociálnym hodnotením, teda uznaním zo strany spoločnosti. Ostenzívna definícia sa podľa nej stáva problematickou, ak sa odvoláva na zdôvodnenie dôstojnosti skrze stvorenie človeka Bohom čiže ak argumentuje teologicky. Vtedy potrebuje dodatočne racionálne zdôvodniť aj existenciu Boha a stvorenia človeka, čo nie je všeobecne akceptované. Preto ako lepšiu možnosť vyzdvihuje Zúñigová prístup k dôstojnosti založený na skutočných výskytoch dôstojnosti ([40], 116 – 117), ako to robia aj Damschen so Schöneckerom. Kantovu racionálnu definíciu dôstojnosti Zúñigová kritizuje za to, že Kant sa dostáva poznaním iba k predmetom, ako sa nám javia, nie ako sú samy osebe. Pri sociálnom zdôvodnení zas kritizuje to, že je subjektívne, a tým aj relatívne ([40], 118 – 121). Dôstojnosť človeka trvá v čase, ale nekončí so smrťou človeka. Veď k mŕtvym sa správame s úctou a tak sa on nich aj vyslovujeme. Preto metafyzicky nakoniec určuje Zúñigová dôstojnosť ako individuálny akcident, ktorý je závislým objektom osobného *Gestaltu*, pričom nezávislým objektom tohto *Gestaltu* je objekt-osoba. Dôstojnosť prináleží osobe nutne s nutnosťou de re, lebo nemôže jestvovať osoba bez individuálneho akcidentu dôstojnosti ([40], 125 – 127). Zúñigová sa vo svojej analýze nakoniec dostáva k pojmu osoba, čomu sa chceli Damschen so Schöneckerom vyhnúť. Z toho potom možno odvodiť názor, že dôstojnosť patrí len osobe, ale nie ľudskému bytiu. Preto možno Zúñigovej analýzu upraviť tak, že dôstojnosť je individuálny akcident ľudského jedinca, ktorého diachrónnu identitu v čase zabezpečuje jeho substancia.

18. Argument solidarity. Iný typ argumentácie predstavuje Adrian Holderegger. Argumentuje, že ak ľudské embryo je uznané ako ľudský život, podlieha solidarite druhu. Solidarita druhu znamená, že jednotlivci v druhu človek si majú navzájom pomáhať. To, že ľudské embryo je uznané ako ľudský život, vyplýva z poznatkov súčasnej embryológie človeka. Zákaz usmrcovať má prednosť pred uzdravovaním, z čoho vyplýva potreba ochrany ľudských embryí ([13], 424 – 434). Holderegger teda používa vo svojej argumentácii aj argument zváženia účelov a prostriedkov. Aj keď Holderegger argumentmi zdôvodňuje potrebu ochrany ľudských embryí, nie je jeho argumentácia zostavená tak dôsledne ako argumenty Damschena a Schöneckera. Najmä zdôvodnenie solidarity druhu nie je veľmi presvedčivé.

Záver. V tejto stati som preskúmal problematiku názorov na ochranu ľudských embryí i možnosť pokusov s embryami. Po preskúmaní som potvrdil platnosť argumentácie Damschena a Schöneckera, ale odmietol som ich zrovnoprávnenie ontologického statusu ľudských embryí s potrebou ich ochrany. Preto som doplnil ich argumenty o vlastné argumenty na ochranu ľudských embryí a zygot.

LITERATÚRA

[1] BANAS, J.: „The viability of frozen human embryos: lessons from animal research." In: *Insight* č. 259, 2004, 12. 3. 2004, s. 1 – 8.

[2] BEAUCHAMP, T. L. – CHILDRESS, J. F.: *Principles of biomedical ethics*. Oxford, Oxford University Press 2001.

[3] BEDATE, C. A. – CEFALO, R. C.: „The zygote to be or not to be a person." In: *Journal of Medicine and Philosophy* roč. 14, 1989, s. 641 – 645.

[4] BEIER, H. M.: „Zum Status des menschlichen Embryos in vitro und in vivo vor der Implantation." In: *Reproduktionsmedizin* roč. 16, 2000, s. 332 – 342.

[5] BODDEN-HEIDRICH, R. – CREMER, T. – DECKER, K. – HEPP, H. – JÄGER, W. – RAGER, G. – WICKLER, W.: „Beginn und Entwicklung des Menschen: ärztlich-klinische Aspekte." In: RAGER, G. (Hg.): *Beginn, Personalität und Würde des Menschen*. Freiburg –München, Alber 1998, 2. vyd., (1. vyd. 1997), s. 15 – 159.

[6] BORMANN, F.-J.: „Embryonen, Menschen und die Stammzellforschung. Plädoyer für eine differenzierte Identitätstheorie in der Statusfrage." In: *Theologie und Philosophie* roč. 77, 2002, s. 216 – 232.

[7] DAMSCHEN, G. – SCHÖNECKER, D.: „In dubio pro embryone." In: DAMSCHEN, G. – SCHÖNECKER, D. (Hg.): *Der moralische Status menschlicher Embryonen*. Berlin – New York, de Gryuter 2003, s. 187 – 267.

[8] DAMSCHEN, G. – SCHÖNECKER, D.: „Die Würde menschlicher Embryonen. Zur moralischen Relevanz von Potentialität und numerischer Identität." In: *Internationale Zeitschrift für Philosophie* roč. 12, 2003, s. 44 – 69.

[9] DI PIETRO, M. L. – MINACORI, R.: „Cellule staminali: una questione aperta." In: *Vita e pensiero* roč. 84, 2001, č. 1, s. 56 – 67.

[10] FITZGERALD, K.: „Human embryonic stem cell research: ethics in the face of the uncertainity." In: WATERS, B. – COLE-TURNER, R. (eds.): *God and the embryo. Religious voices on stem cells and cloning*. Washington D. C., Georgetown University Press 2003, s. 131 – 140.

[11] FORD, N.: *The prenatal person. Ethics from conception to birth*. Oxford, Blackwell 2002.

[12] GREEN, R. M.: *The human embryo research debates. Bioethics in the vortex of controversy*. Oxford, Oxford University Press 2001.

[13] HOLDEREGGER, A.: „Embryologische Fakten und ihre Bedeutung für die Würde des Embryos. Bemerkungen zum Beginn menschlichen Lebens." In: *Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie* roč. 50, 2003, č. 2 – 3, s. 424 – 437.

[14] „Charta základních práv občanů EU." In: PALÁČEK, M.: *Základní dokumenty Evropské unie*. Český Těšín, Poradce 2005, s. 397 – 402.

[15] JÁN PAVOL II: *Evangelium vitae*. Trnava, SSV 1995.

[16] KAPELLER, V. – POSPÍŠILOVÁ, V.: *Embryológia človeka*. Martin, Osveta 2001.

[17] KIŠŠ, I.: „Bioethics and human embryos from the standpoint of a protestant theologian." In: *Human Affairs* roč. 14, 2004, s. 37 – 44.
[18] KNOEPFFLER, N.: *Forschung an menschlichen Embryonen. Was ist verantwortbar?* Stuttgart-Leipzig, Hirzel 1999.
[19] KRIPKE, S.: *Pomenovanie a nevyhnutnosť*. Bratislava, Kalligram 2002. (Orig. *Naming and neccesity*. Cambridge, Mass., Harvard University Press 1980).
[20] LABAT, M.-L.: „Human stem cells: scientific and ethical aspects." In: GLASA, J. (ed.): *Ethics of human genetics. Challenges of the (post) genomic era*. Proceedings of the International Bioethics Conference, October 23 – 24, 2002, Bratislava. Bratislava, Charis 2002, s. 67 – 78.
[21] LENZEN, W.: „Fortschritte bei der Bestimmung des ‚moralischen Status'?" In: LENZEN, W. (Hg.): *Wie bestimmt man den „moralischen Status" von Embryonen*? Paderborn, Mentis 2004, s. 295 – 321.
[22] LUMER, C.: „Der moralische Status von Embryonen – internalistisch begründet. In: LENZEN, W. (Hg.): *Wie bestimmt man den „moralischen Status" von Embryonen*? Paderborn, Mentis 2004, s. 212 – 249.
[23] ODUNCU, F. S.: „Stem cell research in Germany: ethics of healing vs. human dignity." In: *Medicine, Health Care and Philosophy* roč. 6, 2003, s. 5 – 16.
[24] PETERS, T.: „Embryonic persons in the cloning and stem cell debates." In: *Theology and Science* roč. 1, 2003, č. 1, s. 51 – 77.
[25] REYES, M., VERFAILLIE, C. M.: „Characterization of multipotent adult progenitor cells, a subpopulation of mesenchymal stem cells." In: *Annals of the New York Academy of Science* roč. 184, 2001, č. 938, s. 231 – 233, diskusia s. 233 – 235.
[26] RUNGGALDIER, E.: *Zeichen und Bezeichnetes. Sprachphilosophische Untersuchungen zum Problem der Referenz*. Berlin – New York, de Gruyter 1985.
[27] RUNGGALDIER, E.: *Was sind Handlungen? Eine philosophische Auseinandersetzung mit dem Naturalismus*. Stuttgart – Berlin – Köln 1996.
[28] „SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI: *Declaratio Quaestio de abortu procurato* 18. 11. 1974." In: *Enchiridion Vaticanum*. Vol. V. Lat.-ital. Bologna, Edizioni Dehonianae, Bologna 1990, s. 418 – 443.
[29] SCHWARZ, S.: *Die verratene Menschenwürde. Abtreibung als philosophisches Problem*. Köln, Communio 1992 (orig. *The moral question of abortion*. Chicago, Loyola University Press 1990).
[30] SIEP, L.: „Kriterien und Argumenttypen im Streit um die Embryonenforschung in Europa." In: *Jahrbuch für Wissenschaft und Ethik* roč. 7, 2002, s. 179 – 198.
[31] SIMONS, P.: *Parts. A study in ontology*. Oxford, Clarendon Press 1987.
[32] SINGER, P.: *Practical ethics*. 2. vyd. Cambridge, Cambridge Unviersity Press 1993.
[33] ŚLIPKO, T.: *Hranice života. Dilemy súčasnej bioetiky*. Trnava, Dobrá kniha 1998.
[34] THOMSON, J. A. – LISKOVITZ-ELDOR, J. – SHAPIRO, S. S. – WAKNITZ, M. A. – SWERGEL, J. J. – MARSHALL, V. S. – JONES, J. J.: „Embryonic stem cell lines derived from human blastocysts." In: *Science* 1998, Nr. 282, s. 81145 – 81147.
[35] VENDEL, Š.: „Interrupcia – analýza morálneho sporu." In: *Filozofia* roč. 60, 2005, č. 1, s. 33 – 51.
[36] VIEBAHN, C.: „Eine Skizze der embryonalen Frühentwicklung." In: DAMSCHEN, G. – SCHÖNECKER, D. (Hg.): *Der moralische Status menschlicher Embryonen*. Berlin – New York, de Gryuter 2003, s. 269 – 277.

[37] VIRT, G.: „Ethische Grundsatzüberlegungen." In: PICHLER, J. (Hg.): *Embryonalstammzelltherapie versus „alternative" Stammzelltherapie*. Wien, Verlag Österreich 2002, s. 87 – 98.
[38] VOLEK, P.: *Filozofia človeka podľa Tomáša Akvinského*. Ružomberok, Katolícka univerzita v Ružomberku 2003.
[39] ZANKL, H.: *Von der Keimzelle zum Individuum. Biologie der Schwangerschaft*. München, Beck 2001.
[40] ZÚÑIGA, G.: „An ontology of dignity." In: *Metaphysica* roč. 5, 2004, č. 2, s. 115 – 131.

---

doc. PhDr. Peter Volek, PhD., m. prof. KU
Katolícka univerzita v Ružomberku
Filozofická fakulta
Hrabovská cesta 1
034 01 Ružomberok
SR
volek@fphil.ku.sk